

5. Ключко Л.А. Фінансова стійкість комерційного банку, методи її оцінки та зміцнення: автореф. дис. канд. екон. наук: спец. 08.04.01 «Фінанси, грошовий обіг і кредит» / Л.А. Ключко. – Науково-дослідний фінансовий ін-т при Міністерстві фінансів України. – Київ: 2002. – 21[1] с.
6. Коваленко В.В. Банківський нагляд: навч. посіб. / В.В. Коваленко. – Суми: УАБС НБУ, 2007. – 262 с.
7. Коваленко В.В. Концептуальні засади макропруденційного нагляду та регулювання банківської діяльності / В.В. Коваленко, Б.А. Дадашев // Ефективна економіка. – 2012. – №4. – Режим доступу до журналу: <http://www.economy.nayka.com.ua/index.php?operation=1&iid=1074>
8. Котенков В. Устойчивое развитие банков России / В. Котенков, Б. Сазыкин // Бюллетень финансовой информации. – 2000. – №2. – С. 49–56.
9. Кочетков В.М. Організація управління фінансовою стійкістю банку в ринкових умовах: монографія / В.М. Кочетков. – К.: Вид-во Європ. Університету, 2003. – 300 с.
10. Масленчиков Ю.С. Системное и ситуационное управление банковской деятельностью / Ю.С. Масленчиков, Ю.Н. Тронин // Бизнес и банки. – 1998. – №3. – С. 1–3.
11. Мертенс О. Ефективність банківської системи України / О. Мертенс, Дж. Урга // Банківська справа. – 1999. – №6. – С. 29–36.
12. Микитчик І.І. Порівняльний аналіз методик рейтингової діяльності банків / І.І. Микитчик // Регіональна економіка. – 2007. – №3. – С. 167–173.
13. Науменкова С.В. Нові тенденції в механізмі регулювання фінансового сектору / С.В. Науменкова // Вісник Національного банку України. – 2011. – №12. – С. 4–11.
14. Овчинникова О.П. Основные направления обеспечения динамической устойчивости банковской системы / О.П. Овчинникова, А.Ю. Бец // Финансы и кредит. – 2006. – №22. – С. 2–11.
15. Пантелеев О. Фінансова стійкість комерційного банку: проблеми регулювання / О. Пантелеев, С. Халява // Банківська справа. – 1996. – №1. – С. 32–35.
16. Плисецкий Д. Система мониторинга финансового сектора экономики / Д. Плисецкий // Банковское дело. – 2004. – №9. – С. 6–10.
17. Погостинская Н.Н. Системный анализ финансовой отчетности / Н.Н. Погостинская, Ю.А. Погостинский. – СПб.: Изд-во Михайлова В.А., 1999. – 96 с.
18. Примостка Л. Методика аналізу фінансової стійкості банку за допомогою динамічного нормативу / Л. Примостка // Вісник Національного банку України. – 2002. – №10. – С. 40–44.
19. Севриновский В. Развитие систем банковского мониторинга: анализируя мировой опыт [Электрон. ресурс] – Режим доступу: <http://www.hedging.ru/publication/337>.
20. Уткин О.Б. Применение высокотехнологий для анализа эффективности банков / О.Б. Уткин // Деньги и кредит. – 2001. – №8. – С. 26–29.
21. Фетисов Г.Г. Методологические основы формирования устойчивости банковской системы / Г.Г. Фетисов // Финансы и кредит. – 2002. – 15 (105). – С. 2–13.
22. Ходачник Г.Е. Зарубежный опыт диагностики кризисного состояния в банковской сфере / Г.Е. Ходачник // Менеджмент в России и за рубежом: [Электрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.cfin.ru/press/management/2001-4/07/>.
23. Шелудько Н. До визначення фінансової стійкості комерційного банку / Н. Шелудько // Вісник Національного банку України. – 2000. – №3. – С. 40–44.
24. Шеремет А.Д. Финансовый анализ в коммерческом банке / А.Д. Шеремет, Г.Н. Щербакова. – М.: Финансы и статистика, 2000. – 256 с.
25. Шумило І. Теоретичні і практичні аспекти аналізу стану фінансової системи економіки / І. Шумило, В. Міщенко, Р. Лисенко // Вісник Національного банку України. – 2006. – №3. – С. 1–6.

В.Д. СКИЦЕНКО,

к.е.н., доцент, Київський національний університет будівництва і архітектури

Підвищення ефективності конкурентної політики в Україні

На початку третього тисячоліття світова конкуренція розгортається не лише між країнами, а й між блоками та союзами. Багато в чому ця тенденція пов'язана з бурхливим розвитком транснаціональних корпорацій (ТНК) і появою такого феномена, як глобальна економіка. Корпорації, використовуючи політичні розбіжності між країнами, нерівномірність розвитку їх економічного потенціалу, змогли в короткий проміжок часу досягти абсолютно повної фінансової і політичної незалежності від держав. У результаті уряди стали заручниками рішень, які приймають керівники ТНК. Інтеграція країн колишнього СРСР у світову економіку після 70 років панування

принципово іншої господарської системи вимагає як удосконалення антимонопольного регулювання в цих країнах відповідно до міжнародних принципів і норм, так і активного застосування досвіду країн, що мають тривалі традиції в означеній сфері.

Ключові слова: конкуренція, конкурентна політика, ефективність конкуренції, сучасний протекціонізм, недосконала конкуренція, сучасна монополізація, глобальна конкурентоспроможність країн, ефективність конкурентної політики, банк розвитку, механізм олігополії, витрати виробництва, інституції.

В начале третьего тысячелетия мировая конкуренция разворачивается не только между странами, но и между блоками и союзами. Во многом эта тенденция связана с бурным развитием транснациональных корпораций (ТНК) и появлением такого феномена, как глобальная экономика. Корпорации, используя политические разногласия между странами, неравномерность развития их экономического потенциала, смогли в короткий промежуток времени достичь абсолютно полной финансовой и политической независимости от государств. В результате правительства стали заложниками решений, которые принимают руководители ТНК. Интеграция стран бывшего СССР в мировую экономику после 70 лет господства принципиально иной хозяйственной системы требует как усовершенствования антимонопольного регулирования в этих странах в соответствии с международными принципами и нормами, так и активного использования опыта стран, имеющих давние традиции в указанной сфере.

Ключевые слова: конкуренция, конкурентная политика, эффективность конкуренции, современный протекционизм, несовершенная конкуренция, современная монополизация, глобальная конкурентоспособность стран, эффективность конкурентной политики, банк развития, механизм олигополии, издержки производства, институции.

At the beginning of the third millennium the world competition expands not only between countries, but even between blocs and associations. Mostly this tendency connected with rapid development of transnational corporations (TNC) and with appearance of such phenomenal occurrence as global economics. Corporations that use political countries' discrepancies, disproportional development of their economical potential, were able to achieve absolute complete financial and political independence from countries for a short period of time. As a result governments became hostages of the decisions that are taken by chiefs of the TNC. Integration of former USSR countries into the world economics after 70 years of other high-principled economic system domination demands as antimonopoly regulation improvement in these countries to the international principles and standards, as active application of the countries due to the international principles and standards, as active application of the countries' experience that have protracted traditions in the certain sphere.

Keywords: competition, competitive policy, effectiveness of competition, current protectionism, imperfect competition, current monopolization, global competitiveness of countries, effectiveness of competitive policy, development bank, mechanism of oligopoly, production cost, institutions.

Постановка проблеми. Надання Україні статусу країни з ринковою економікою, вступ до СОТ, посилення вектора євроатлантичної співпраці вимагають наукового обґрунтування оптимальних шляхів створення ефективного конкурентного середовища. Автор вважає, що на сьогодні юри-

дичні закони і механізми їх реалізації не зможуть забезпечити достатньо розвинутий ринок і розвинуту економіку (комерційні банки, товарні та фондові ринки, валютні біржі, якісно нові податкові механізми), якщо ідеологія конкуренції та цінності ринкової економіки не будуть належним чином сприйняті суспільством.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Питанням формування конкурентних переваг і конкурентоспроможності підприємств присвячено праці українських та російських науковців, серед них: Г. Азоев, Ю. Іванов, П. Орлов, Є. Пеліхов, А. Войчак, А. Гальчинський, В. Геєць, Т. Гончарук, Ю. Коробов, В. Кочетков, А. Градов, Р. Фатхутдінов, А. Челенков, Є. Панченко, С. Светуньков та ін. Ця проблема стала предметом досліджень зарубіжних науковців, таких як А. Пігу, Дж. Робінсон, Є. Чемберлін, Ф. Хайек, М. Портер, Ф. Котлер, Р. Грант, Д. Тіс, К. Прахалада тощо.

Мета написання вищезазначеної **статті** полягає в прагненні посилити увагу до конкурентної політики з боку всіх гілок влади країн колишнього СРСР (безпосередньо України) та суспільства в цілому до необхідності надання процесу глобалізації соціального виміру, спрямувати співробітництво антимонопольних органів у площину практичного застосування законодавства про захист економічної конкуренції, її розвиток, формування проконкурентної культури в суспільстві, оскільки у зв'язку з економічною кризою 2008–2010 років загальний ранг України в рейтингу глобальної конкурентоспроможності знизився із 72 до 89-го із 139 країн – учасниць рейтингу (станом на 2010 рік). Найнижчі ранги відповідно до рейтингу Україна отримала за інституційне (134) та макроекономічне (132) середовище, ефективність товарного ринку (129) [1].

Виклад основного матеріалу. Політика – сфера суспільної діяльності, основу якої становить проблема завоювання, утримання й використання державної влади. Як історичне явище політика розвивається з ускладненням соціальної організації суспільства. В залежності від об'єкта політика поділяється на соціальну, технічну, демографічну, економічну тощо. Оскільки конкуренція – категорія ринкової економіки, а її зародження і виникнення історично належать до простого товарного виробництва, то в процесі конкуренції кожний дрібний виробник намагався створити для себе найбільш вигідні умови виробництва і збуту товарів, а отже прагнув використати політичну і юридичну владу в своїх інтересах. Юристи під конкурентною політикою розуміють діяльність держави та наддержавних органів, спрямовану на створення та захист ефективної конкуренції як на національному, так і на глобальному ринках, сприяння розвитку конкурентних відносин, підвищення конкуруючої культури суспільства [2]. Теоретичні обґрунтування конкурентної політики, спрямованої на захист національних інтересів, прагнули започаткувати ще представники меркантилізму, тобто економічної політики держави, яка виражала інтереси торгової буржуазії і сприяла розвитку торгівлі та промислово-

сті шляхом прискореного нагромадження капіталу, стимулювання зовнішньої торгівлі, колоніальних пограбувань тощо. У ХХ і на початку ХХІ ст. конкуренція у всіх країнах свідо-мо використовується як одна з рушійних сил економічного і соціального прогресу, є важливим інструментом регулювання пропорцій суспільного виробництва в умовах ринку. Проте в умовах дефіциту конкуренція зникає, а без неї неможливе існування добре функціонуючого ринку. Конкуренція зароджується тоді, коли господарські суб'єкти стають незалежними як від «внутрішніх», так і від «зовнішніх» сил, отримують економічну свободу. Вони контролюють господарську діяльність один одного, при цьому не гірше, ніж це спроможна зробити держава.

Зовнішня політика залежить від характеру внутрішньої політики, оскільки її стратегія – шлях, завдяки якому національний інтерес реалізується з врахуванням наявних ресурсів та здатності країни впливати на події за кордоном. Разом із тим міжнародні відносини певною мірою впливають на внутрішню політику як соціальну, технічну, демографічну, так і економічну.

Фритредерство – економічна політика промислової буржуазії, напрям у буржуазній економічній теорії, що характеризується, наприклад, вимогами так званої вільної торгівлі, невтручанням держави в економічне життя країни. Ця політика поширилася в Англії у 18 ст., а на межі 19 і 20 ст. втратила своє значення, поступившись місцем протекціонізму; системі економічних заходів держави, спрямованих на захист національної економіки від іноземної конкуренції, на розвиток зовнішніх ринків. Найважливішим знаряддям протекціонізму є митна політика, яка зумовлює зростання цін на товари внутрішнього ринку й веде до зниження життєвого рівня тих, хто живе на трудові доходи. Сучасний протекціонізм промислово розвинутих країн служить інтересам національних і транснаціональних монополій, які стали провідними суб'єктами світогосподарських зв'язків, об'єктами ринків недосконалої конкуренції. Стейке положення транснаціональних корпорацій дає їм можливість більш рішучих заходів у разі криз – закриття підприємств, скорочення виробництва, що веде до безробіття і т. п. негативних явищ. Цим пояснюється і явище дезінвестицій (масового вилучення капіталу з країни). Такі факти мали місце в економіці України, коли стрімкий вплив капіталу за кордон уже на початку 2008 року знекрив економіку України в період світової економічної кризи [3]. Відомо, що майже всі впливові фінансово-промислові групи – System Capital Manage mint, «Індустріальний Союз Донбасу», група «Приват» та інші – мали в своєму арсеналі великі промислові проекти у невеликих містах України. Однак криза призупинила реалізацію таких проектів. У США ж та багатьох країнах Азії у випадку кризи такі процеси не припиняються, на зміну приватним ініціативам приходять так звані банки розвитку, які за державний кошт або за кошти Міжнародних організацій продовжують інвестувати в різні проекти і тим самим сприяють зростанню добробуту населення в містах із нерозвиненим бізнес середовищем. Проте ані ЄБРР, ані Сві-

товий банк в Україні таку стратегію не використовують, а Україна не має національної Установи, яка могла б взяти на себе фінансування розвитку регіональних проектів [4]. Компанії отримують переваги над своїми міжнародними конкурентами тому, що вони вбачають нову основу для конкуренції або знаходять нові і кращі засоби конкурувати по-старому. Міжнародна економічна конкуренція все більше стає важливим внутрішнім фактором розвитку всіх країн, а підтримка конкурентного середовища в усіх країнах у даний час стала важливим завданням державного регулювання економіки. Наприкінці ХХ ст. політика держав була спрямована, з одного боку, на стимулювання зовнішньоекономічної експансії своїх компаній та зміцнення їх позицій на світових ринках і стимулювання інвестиційної виробничо-комерційної діяльності іноземних компаній та підприємств у національній економіці – з іншого.

Оскільки ринкова економіка на початку ХХІ ст. являє собою складний організм, що включає величезну кількість різноманітних виробничих, комерційних, фінансових та інформаційних структур, що взаємодіють в умовах розгалуженої системи правових норм бізнесу, то і монополізація господарства має свої особливості. По-перше, велетенське збільшення обсягів монополістичних об'єднань і зменшення їхньої питомої ваги у загальній кількості підприємств. Якщо, наприклад, в Україні кількість суб'єктів ЄДРПОУ за організаційно-правовими формами господарювання на початок 2010 року зросла в 2,04 раза порівняно з 1997 роком, то кількість корпорацій – у 2,43 раза; дочірніх підприємств – у 3,85 раза, філій (відокремлених підприємств) – у 3,95 раза; 4,9 відсотка підприємств, площа сільськогосподарських угідь яких становить близько 4000 тис. га, концентрують 18,5 відсотка загальної площі сільськогосподарських угідь підприємств; 2,4 відсотка підприємств, площа яких становить 3344 тис. га, – відповідно концентрують 15,6 відсотка, а 12 відсотків підприємств, площа яких перевищує 2400 тис. га, концентрують 11,3 відсотка. Між тим обсяг продукції сільського господарства, виданої пайовикам у рахунок орендної плати за землю та майнових паїв, зменшився з 5,8 відсотка у 2000 році до 2,5 відсотка у 2009 році; відповідно продукції рослинництва – з 8,5 до 3,7 відсотка, а тваринництва – з 0,5 до 0,1 відсотка [5].

Друга особливість сучасної монополізації – її міжнародний характер, посилення ролі ТНК, зокрема багатогалузевих корпорацій, що дає підстави говорити про «глобалізацію корпорацій». Приміром, серед п'ятисот наймогутніших монополій США понад 90 відсотків існують у формі багатогалузевих концернів. Лише 5 відсотків серед цих гігантських корпорацій випускають однопрофільну продукцію, а переважна більшість їх має у своєму складі в середньому підприємства 11 галузей, а найбільш могутні монополії – до 30–50 галузей. Наймогутніші монополії часто вдаються до диверсифікації з метою уникнення складних проблем у базовій галузі замість капіталізації для їх розширення [6].

Особливістю сучасної монополізації є також її прихований характер, тобто включення у сферу залежності від гігантських монополістичних об'єднань формально самостійних дрібних і середніх підприємств через систему субконтрактів, субпостачальників та ін. До особливостей сучасної монополізації варто також віднести посилення централізації виробництва і капіталу, появу акціонерної власності, що виникає в результаті об'єднання декількох капіталів, перерозподіл власності, що не має нічого спільного з глобалізацією як міжнародною інтеграцією, демократичною, справедливою, яка враховувала б інтереси всіх країн і народів, була б спрямована на стимулювання інвестицій, модернізацію і розвиток виробництва, спроможного конкурувати на внутрішньому і зовнішньому ринках.

Звертає на себе увагу і така особливість сучасної монополізації, як посилення ролі конгломератів у міжнародній експансії монополістичного капіталу, їх інтереси насамперед до ключових галузей економіки, а також до галузей, які забезпечують зростання частки п'ятого та шостого технологічного укладів (мікроелектроніки, генної інженерії, робототехніки, авіабудування, космічних технологій тощо). Особливістю є також посилення дерегуляції промисловості. Великі корпорації в обхід законодавства по обмеженню монополізму використовують легальні з погляду законодавства форми об'єднань монополістичної діяльності:

- холдингові компанії (товариства, створені великими монополіями для управлінні дочірніми підприємствами через систему участі). Ввібравши в себе контрольні пакети акцій десятків сотень, а іноді й тисяч підприємств, холдинг спрямовує їх на розвиток; прибутки, що зростають, дозволяють великим холдингам повертатися і до власної підприємницької діяльності. Юридично існують як акціонерні товариства, товариства з обмеженою відповідальністю, одноособові підприємства;

- систему участі (взаємне володіння одними акціонерними компаніями цінними паперами інших акціонерних компаній створює багатоступінчасту залежність великого числа підприємств від значного акціонерного капіталу, що одержує можливість розпоряджатися величезними сумами чужого капіталу і «викачувати» з підконтрольних підприємств прибуток);

- конгломератні злиття, тобто монополістичні об'єднання, які утворилися шляхом поглинання прибуткових різногалузевих підприємств, що не мають виробничої та технічної спільності;

- приховані прийоми встановлення монопольного панування (джентльменські угоди, лідерство в цінах тощо). В зв'язку з цим найчисленнішою групою порушень протягом багатьох років є зловживання монопольним (домінуючим) становищем понад 47 відсотків (більше восьми тисяч порушень). При цьому майже половина цих правопорушень мають місце на регульованих ринках природних монополій. Слід зазначити, що майже 23 відсотка всіх порушень конкурентного законодавства за останні п'ять років становили антиконкурентні дії органів влади й самоврядування [7].

Розподіл фірмових сфер діяльності по декількох господарських одиницях дає підприємству так званий ефект диференціації, який проявляється у зменшенні питомої ваги виробничих витрат і у вигоді, яку отримують від широкої диференціації продуктів і послуг. Тому податкова дискримінація великотоварних підприємств порівняно з малим і середнім бізнесом завжди виправдана. Виділяють декілька основних факторів, які впливають на потенціал прибуткової галузі:

- конкуренція між діючими на ринку фірмами;
- небезпека появи нових конкурентів;
- можливість появи товарів – заміників;
- ринкові позиції постачальників і споживачів [8].

У фундаменті господарського механізму промислово розвинутих країн в останні десятиліття відбулися серйозні зміни:

- з одного боку, інтернаціоналізація господарства і посилення конкуренції, в тому числі міжнародної, у значній мірі підірвали монополюючі сили в межах багатьох національних олігополій;

- з іншого боку, почали з'являтися олігополістичні структури в галузях уже в масштабі всього світового господарства: в автомобілебудуванні, електронній і фармацевтичній промисловості тощо;

- ключовою ланкою структури національних олігополій стало погодження чи формування відносно стабільної системи цін на продукцію галузі. Підрив подібної системи веде до послаблення всієї структури;

- у межах світової олігополії головним об'єктом погодженої політики стають не ціни, а сфери, тісно пов'язані з науково-технічним прогресом. Патентна політика, організація філіалів, науково-технічне співробітництво ефективно використовуються в цілях оптимізації прибутку, створення конкуруючих переваг і отримання інших економічних і технічних результатів (виробничих, технологічних, організаційних, конструктивних, управлінських, кваліфікаційних). За методикою Світового економічного форуму показник глобальної конкурентоспроможності країн, який складається із 12 підсумкових векторів, базується на чотирьох векторах: вища освіта, ефективність ринку праці, технологічна готовність і інновації. Виходячи з вищезазначеної методики індекс глобальної конкурентоспроможності України за 2011–2012 роки залишається на рівні 4,0 при максимальному значенні індексу – 7, займаючи в рейтингу 82-ге місце із 142 досліджених країн [9]. Між тим вирішальну роль у стимулюванні науково-технічного прогресу на рівні компаній грає і грає тиск монополістичної конкуренції і по лінії цін, і по лінії нецінових факторів. Лише він змушує керівників великих корпорацій докладати максимум зусиль і ризикувати, щоб утримувати і тим більше посилювати свої конкурентні позиції, використовуючи в основному такі типи бар'єрів для входу в галузь, як:

- а) виняткові права, що одержують від держави. Іноді держава свідомо йде на те, щоб надати окремій фірмі статус монополіста в певній галузі або секторі національного ринку. Часто як такий монополіста виступає сама держава;

б) патенти і авторські права, після закінчення дії яких бар'єр для входу в галузь зникає;

в) перевага низьких витрат великого виробництва, що робить даний ринок недоступним для потенційних продавців, оскільки вони не зможуть отримати прибуток при даній ціні.

У світовій економіці в умовах загострення міжнародної технологічної конкуренції все більшого розповсюдження набувають процеси кооперації та співробітництва. По-перше, в багатьох галузях найважливіші фірми вже не конкурують тільки на локальних ринках. Сферою їх дії стає світовий ринок. По-друге, продукти та послуги стають все більше такими, що базуються на інтенсивному використанні різноманітної інформації. Таке використання складних технологій вимагає тісного співробітництва спеціалістів і компаній. По-третє, нові продукти та послуги, як правило, охоплюють увесь портфель технологій. Необхідним стає кооперування та співробітництво навіть із найсильнішим суперником.

Природно, що для споживача вигідніше придбати товари на абсолютно конкурентному ринку, ніж на чисто монопольному чи олігопольному, оскільки в першому випадку ціна значно нижча. Монополії (олігополії) роблять споживачів біднішими, скорочуючи наявність товарів по відношенню до тієї кількості, яка була б при досконалій конкуренції. Проте не варто забувати і про негативні риси конкуренції:

- вона посилює процес концентрації виробництва, який, у свою чергу, приводить на певному етапі до виникнення монополії;

- внаслідок боротьби за ринки збуту товаровиробники розширюють масштаби виробництва, випускають надмірну кількість товарів, що призводить до криз;

- використання нечесних методів конкуренції великими компаніями призводить до придушення малих та середніх підприємств, їх банкрутства;

- міжнародна конкуренція часто ведеться нецивілізованими методами, придушує національних товаровиробників та ін.

Отже, в умовах панування монополій з'являються такі соціально-економічні проблеми, які не підвладні ринку. Тому держава має втручатися в економіку і регулювати її, спрямовуючи до розвитку науково-дослідних і конструкторських робіт та виробництва у відповідності з вимогами науково-технічного прогресу як на рівні національного господарства, регіонального, галузевого, чи на рівні фірм. Характерною рисою подібного державного регулювання у промислово розвинутих країнах є активне використання механізму олігополії, а отже, процеси кооперації та співробітництва фірм. Ця своєрідна економічна організація галузі характеризується динамічним співвідношенням монополюючих і конкурентних сил і, по суті, становить фундамент промислово розвинутих країн. Саме з олігополією на рівні з побічним регулюванням економічних процесів державою пов'язані науково-технічний прогрес і ефективність суспільного виробництва. В Україні частка підприємств, що діють на ринках з конкурентною структурою, досягла 54,3

відсотка; питома вага підприємств, що діяли на ринках зі структурними ознаками домінування на монополізованих ринках, знизилася до 30 відсотків, а частка олігопольного сектору перевищила 16 відсотків. Ці показники протягом останніх років дещо коливалися, однак тенденція, що складалася після процесів демонополізації, зберігається [10].

Основні завдання законодавства по обмеженню монополізму:

- забезпечення сприятливих умов і стимулів для розвитку конкуренції і підприємництва в національній економіці;

- зняття всіх перепон на шляху активізації конкуренції на правовій основі;

- визначення правового режиму регулювання відповідальності за монополістичні дії і порушення правил чесної гри;

- захист інтересів малого і середнього підприємництва від сваволі великого бізнесу;

- створення умов для розвитку національного господарства. Законодавство по обмеженню монополізму тісно пов'язане із загальною системою заходів, за допомогою яких держава намагається впливати на ринкові відносини і форми об'єднання підприємств. Воно обмежує найбільш потворні прийоми монополістичної діяльності, справляє певний вплив на конкурентну боротьбу, але не зачіпає найважливіших інтересів великих корпорацій – контроль за цінами з метою максимізації прибутків.

Головна мета державного втручання полягає у захисті і зберіганні вільної конкуренції (обмеженні монополій, підтримці і сприянні малому бізнесу, захисті прав споживачів тощо) – найважливішої передумови економічного і політичного розвитку. Стимулювання вільної конкуренції є і буде головним напрямом економічної політики, найважливішим фактором модернізації економіки. Саме вільний ринок передбачає такий режим свого функціонування, коли він позбавлений спільних механізмів впливу від політичної, соціальної чи традиційної підсистеми [11]. Зараз гарантії захисту конкуренції в підприємницькій діяльності закріплено в Конституції України. Прийнято закони «Про захист економічної конкуренції», «Про захист від недобросовісної конкуренції», адаптовані до законодавства Європейського Союзу. Зміни в законодавстві, які сталися з набранням чинності в 2002 році Закону України «Про захист економічної конкуренції», мали на меті зробити забезпечення захисту конкуренції головним пріоритетом конкурентної політики. Використовуються дві основні форми боротьби з монополіями:

- попередження створення монополій;

- обмеження використання монополюючої влади. Проте зниження рівня монополізації можливе при наявності таких умов:

- а) існування платоспроможного попиту споживачів;

- б) створення однакових економічних і організаційних умов виробництва і збуту продукції для всіх учасників ринку;

- в) стимулювання появи на ринку незалежних суб'єктів господарювання з метою виникнення між ними конкуренції за попит споживачів.

Реалізація положень антимонопольного законодавства за кордоном здійснюється в судовому або адміністративному порядку. В останньому випадку рішення адміністративних органів може бути скасоване в судах. Звісно, враховується в промислово розвинутих країнах і та обставина, що монополізація ринку може здійснюватися або шляхом придбання підприємств конкурентів (горизонтальна інтеграція), або шляхом налагодження своєї власної системи постачання і продажу своїх товарів (вертикальна інтеграція). Не завжди буває легко відрізнити горизонтальні обмеження конкуренції від вертикальних, наприклад, у випадку перехресного ліцензування, коли мова йде про права на промислову власність, або коли конкуруючі підприємці призначають один одного винятковими дистриб'юторами своїх товарів. Це часто обумовлює ту обставину, що більше 20 відсотків порушень у структурі антиконкурентних дій – порушення, пов'язані з наданням недобросовісної інформації, зі здійсненням концентрації без дозволу Антимонопольного комітету [12]. До основних завдань, покладених на Закон України «Про захист економічної конкуренції», відносять:

- здійснення державного контролю за дотриманням антимонопольного законодавства;

- захист законних інтересів підприємців і споживачів шляхом застосування заходів щодо запобігання і припинення порушень антимонопольного законодавства;

- сприяння розвитку добросовісної конкуренції у всіх сферах економіки.

До основних адміністративних способів державного регулювання діяльності монополій в Україні належать:

- встановлення цін і тарифів, граничних нормативів рентабельності;

- декларування зміни цін;

- встановлення стандартів та показників якості на товари і послуги;

- регулювання обсягів ринку (виробництва);

- встановлення держзамовлень та держконтрактів;

- тарифне регулювання імпорту та експорту товарів.

Демонізація виробництва, роздержавлення і приватизація в найбільш оптимальних для країни організаційних формах поряд з іншими заходами дозволяють створити всі умови для нормальної ринкової конкуренції, забезпечити конкурентну пропозицію та конкурентний попит. Конкурентна пропозиція означає, що даний продукт виробляється і пропонується на ринку необмеженою кількістю підприємств. Відповідно до цього попит на цей продукт має пред'явити необмежена кількість покупців. Якщо певне місце в економіці займають монополії, то досконала конкуренція перетворюється на недосконалу, або обмежену. З точки зору сучасних потреб кожен товар має вироблятися та пропонуватися для збуту щонайменше 8–10 товаровиробниками. Це стане можливим тоді, коли в Україні діятимуть щонайменше близько 1 млн. підприємств різних форм власності. Тоді ж сформується і більш-менш конкурентний попит [13]. Між

тим на початок 2010 року в Україні кількість суб'єктів ЄДР–ПОУ за організаційно–правовими формами господарювання становила 1 258 513, тобто зросла порівняно з 1997 роком в 2,04 раза. Більш високими темпами ця кількість зростала у Вінницькій, Волинській, Запорізькій, Київській, Херсонській областях та у містах Києві та Севастополі. Нижче середнього темпу залишаються темпи зростання кількості виробників у Харківській, Івано–Франківській, Сумській, Закарпатській, Донецькій та Кіровоградській областях. Ці темпи у 0,76–0,84 раза нижчі порівняно з темпами по Україні в цілому. Проте індекс цін виробників промислової продукції (грудень до грудня попереднього року) за період з 2000 до 2008 року так і не стабілізувався, особливо він був високим у 2007 та 2008 роках. Та ж тенденція має місце і в порівнянні індексів реалізації продукції сільськогосподарськими підприємствами. За вказаний період він був особливо високим у 2000 та 2007 роках. З 1990 року постійно зростає індекс–дефлятор ВВП [14]. Тому в економічній конкуренції варто розрізняти такі чинники:

- претенденти на вхід у галузь;

- загроза заміщення;

- здатність покупців збивати ціну;

- суперництво між існуючими конкурентами.

Варто також враховувати і нетривалі фактори, що можуть тимчасово впливати на конкуренцію та прибутковість:

- зміни економічних умов протягом виробничого циклу в нетривалому періоді;

- нестача матеріалів;

- страйки;

- коливання попиту тощо. Участь у процесах демонізації органи Антимонопольного комітету України брали і беруть шляхом: а) надання пропозицій і рекомендацій з цих питань; б) погодження і надання висновків до проектів нормативних актів; в) виконання функцій секретаріату Міжвідомчої комісії з питань демонізації тощо. Проте такі інструменти демонізації, як використання повноважень щодо контролю за процесами перетворення державної власності та надання згоди щодо створення холдингових компаній, – важко віднести до розряду ефективних. Почальним у цьому питанні є досвід Китаю та Південної Кореї в проведенні реформ [15].

Вплив кожного чинника конкуренції вирішальною мірою визначається економічними і технічними характеристиками галузі. В Україні частка монопольного сектору економіки розраховується на основі обрахунку питомої ваги доходів підприємств найбільш монополізованих галузей економіки і коливається приблизно у межах 40 відсотків ВВП (без банків, спільних сільськогосподарських та малих підприємств). Супермонополії за своєю природою несуть в собі могутній внутрішній імпульс до панівного становища у виробництві, обігу, в політичному житті. Серед негативних наслідків монополізації тон всьому задає практика встановлення монопольних цін з метою отримання монопольних прибутків. Мо–

нопольні ціни призводять до зменшення платоспроможного попиту населення, «притягують» конкурентів. Тому монополії постійно шукають оптимальне співвідношення між кількістю реалізованої продукції та ціною, яка дає змогу привласнити максимальний прибуток, джерелами якого є:

а) монополізація умов виробництва додаткової вартості;
 б) привласнення додаткової вартості, створеної іншими підприємцями через механізм завищених або занижених цін. Якщо монополісти максимізують свої прибутки, це стає причиною зростання соціальної ціни, тобто втрат суспільством чистої користі, що виникає в результаті зменшення доступності благ. Адаже держава регулює ціни на товари, які виробляють державні підприємства. Між тим їхня кількість у загальній кількості суб'єктів ЄДРПОУ за організаційно-правовими формами господарювання на початок 2010 року порівняно з 1997 роком зменшилася у 2,08 раза (в сільському господарстві – лише 0,6 відсотка, в лісовому господарстві – 46,0, у рибальстві, рибництві – 2,6 відсотка), в той час як приватних підприємств – зросла в 2,54 раза [16]. Отже, вістря конкурентної політики згідно із законом конкуренції має бути спрямоване на встановлення в економіці країни внутрішньо необхідних сталих і суттєвих зв'язків між відокремленими товаровиробниками: з одного боку, і споживачами їхньої продукції, з іншого – внаслідок чого підприємці змушені знижувати витрати виробництва, покращувати якість продукції.

При стабільних цінах це єдина можливість збільшити прибуток шляхом:

1) підвищення технічного рівня виробництва, тобто запровадження нових прогресивних технологій і підвищення рівня механізації та автоматизації виробничих процесів тощо;

2) зміни обсягу виробництва, що зумовлює відносне скорочення умовно-постійних витрат у результаті зростання обсягу виробництва;

3) зміни структури, асортименту та поліпшення якості продукції;

4) поліпшення організації виробництва і праці, стимулювання економії живої та уречевленої праці.

Прибуток як кінцевий результат функціонування виробництва забезпечить його економічну стабільність, гарантію повної фінансової незалежності, виконуючи функції: а) інформаційну (що і в яких обсягах виробляти); б) розподільчу (створення фондів грошових запасів, що забезпечують фінансування програм і проектів, які реалізуються фірмою, підтримання оптимальної структури капіталу, в тому числі інтелектуального, зведення до мінімуму ризику банкрутств); в) стимулюючу (зниження витрат виробництва, впровадження інновацій). До речі, лідери «групи 20» зобов'язалися проводити структурні реформи «з метою підвищення приватного попиту» і «утримуватися від будь-якого передчасного припинення реалізації заходів економічного стимулювання», прийняли рішення запобігати «дестабілізації бумам і спадам у ціні активів та кредитів» і «проводити макроекономічну політику з урахуванням цінової стабільності» [17]. Між тим

надходження заявок на такі об'єкти промислової власності як винаходи, корисні моделі, які могли б суттєво зменшити витрати виробництва, в 2011 році в Україні мали тенденцію до зниження. Тенденцію до зниження має також обсяг реалізованих послуг у сфері досліджень та розробок. А матеріальні витрати в операційних витратах з реалізованої продукції (робіт, послуг) у торгівлі, ремонті автомобілів, побутових виробів, охороні здоров'я тощо зростають. Як наслідок, площі осушених земель сільськогосподарських підприємств у 2009 році становили всього 33% порівняно з площами в 1990 році, а зрощуваних – лише 61%. Поголів'я великої рогатої худоби в 2009 році становило всього 20% порівняно з поголів'ям цієї худоби в 1990 році, свиней відповідно лише 39%, овець та кіз – 22, коней – 60, птиці – 78% [18].

Позитивні аспекти конкуренції значною мірою відтворюють позитивні можливості ринку в розвитку економіки, в стимулюванні науково-дослідних і конструкторських робіт, у стимулюванні виробництва на ключових напрямках НТП, що врешті-решт створює надійні переваги фірмам:

а) продаж товарів (послуг) не тільки на внутрішньому, а й на світовому ринку, для чого треба подолати не лише митні бар'єри, а й невідповідність стандартам промислово розвинутих країн;

б) розміщення виробництва в інших країнах і використанні фірмами місцевих переваг;

в) координацію і інтеграцію діяльності на світовому ринку в напрямі підтримки проектів щодо виробництва вітчизняних споживчих та інвестиційних товарів (гібридних легкових автомобілів, бензину «Євро-4» і «Євро-5», електропобутових приладів, електроінструментів, одягу, будматеріалів, фармацевтичної продукції, органічної сільськогосподарської сировини, продовольчих товарів, пасажирських та транспортних літаків, міських автобусів, трамваїв, тролейбусів верстатів та обладнання, електроніки, програмного забезпечення та ін.), а не будь-якої іншої товарної продукції. «Досягнення» України в цьому плані просто вражають: прямі інвестиції з України за видами економічної діяльності у 2009 році становили всього 1,5% у промисловості, 2% – у торгівлю та ремонт і 2,5% – у фінансову діяльність, а операції з нерухомим майном – 85,9% [19]. Вищезазначене підвищило б частку кінцевої продукції України у світовому господарстві, а поки що вона в сукупній пропозиції продукції навіть на внутрішньому ринку починаючи з 2005 року поступово знижується. Продовжити час, необхідний для зміни структури товарного виробництва, можна шляхом підвищення рівня їх нецінових переваг (стимулювання виробництва високоякісної та безпечної продукції; зведення на рівень імпорту на внутрішній ринок низькоякісних дешевих товарів, які гальмують зростання ділової активності фірм; удосконалення процедури входження в ринок).

Серед нецінових чинників, що збільшують собівартість споживчої продукції, дефіцит вітчизняних сировинних ресурсів (молока, вовни, льону і т.п.), низькі темпи нагромадження капіталу, невідповідність між темпами зростання

споживчого попиту і темпами розширення пропозиції товарів і послуг; стрімко зростають витрати на електроенергію, паливо, оплату праці, знижується рівень рентабельності продукції сільського господарства в структурі витрат на виробництво сільськогосподарської продукції у сільськогосподарських підприємствах Автономної Республіки Крим, Житомирській, Закарпатській, Одеській, Сумській та ін. областях. Збитковою з року в рік стає відгодівля великої рогатої худоби на м'ясо, вирощування овець та кіз на молоко, птиці – на м'ясо, виробництво вовни тощо. Зате частка контрафактної продукції в Україні становить близько 35%. За підрахунками Держслужби, комп'ютерне піратство досягає 86–87% (в окремих містах – 95–97%) продукції, щодо музичних дисків – 75% [20].

Таким чином, баланс державного і ринкового регулювання має забезпечуватися за рахунок ефективної антимонопольної політики, суть якої можна визначити як відсутність або мінімізація втрат суспільством чистої користі, що виникає в результаті доступності благ. Тому протекціонізм країн, що розвиваються, оснований на захисті галузей національної економіки від експансії з боку крупного іноземного капіталу, сприяє зміцненню незалежної національної економіки. Тобто в питаннях конкурентної політики не може бути для країн з різним рівнем розвитку продуктивних сил однозначного підходу чи то у визначенні захисних заходів, чи то заходів промислової політики, які об'єктивно сприяють, а не перешкоджають конкуренції. І хоч лідери « групи 20» під час проведення антикризових самітів неодноразово наголошували на «принциповій важливості відмови від протекціонізму», однак всупереч взятих на себе зобов'язань перед країнами – учасницями, активно захищають своїх національних виробників, вводячи імпорتنі мита та поновлюючи субсидії національним виробникам [21]. Так, сучасне економічне становище в Україні характеризується істотною невизначеністю та наявністю викликів, які потребують відповідної національної стратегії підвищення та збереження конкурентоспроможності. Стійкість виробника на внутрішньому та світовому ринках визначається конкурентоспроможністю його товару, тобто його здатністю відповідати запитам покупців у порівнянні з аналогічними товарами представленими на ринку. Вона визначається конкурентними перевагами:

- якістю товару як сукупністю споживчих властивостей товару, яка реалізується в ефекті покупця;
- доступними цінами;
- гарантійним і післягарантійним обслуговуванням,
- достовірною рекламою;
- іміджем виробу;
- ситуацією на ринку;
- коливанням попиту тощо.

Конкурентоспроможність товару пропорційна неоплаченій частині споживацької цінності товару. У кожного конкурентоспроможного товару ціна реалізації нижча споживацької цінності. Це означає, що фірма–продавець мусить

одночасно турбуватися і про прибуток, і про запас конкурентоспроможності товару. Монопольна ціна, що забезпечує максимально можливий прибуток, може бути отримана тільки при обсягах виробництва, менших, ніж виробництво, яке відповідає ринковій вартості або ціні виробництва. І не при максимальній ціні, а лише при проміжній. Отже, підвищення монопольної ціни обмежене умовами максимізації прибутку при даному стані сукупного попиту. Якщо внаслідок умов суспільного відтворення обсяг попиту зростає, з'являється можливість встановити більш високу ціну. Звісно, звідси і зацікавленість монополій у використанні держави для підтримання і збільшення сукупного попиту чи то за рахунок бюджету, чи податків, чи дефіцитного фінансування, чи державних закупок тощо. Що стосується фірм, які одночасно являються і монополіями, і моносоніями, то вони мають можливість подвоювати прибутки шляхом «ножиців цін». Таке явище характерне для багатьох підприємств обробної промисловості України, які в умовах інфляції підвищують ціни на свої готові вироби в декілька разів більше, ніж зростають ціни в добувних галузях промисловості, в сільському господарстві. Не дивно, що добувна промисловість та сільське господарство менш привабливі для прямих іноземних інвестицій, ніж переробна. В 2009 році вони відповідно становили 2,8 та 19,3% [22]. Якщо на ринку панує олігополія, переважно застосовується практика «лідерства в цінах». Наймогутніша компанія встановлює ціни на свої товари і послуги, а решта олігополістів за спільної мовчазної згоди встановлює такі самі або дещо нижчі ціни.

Безсумнівно, панування монополій веде до гальмування розвитку виробництва, до систематичного недовикористання виробничих можливостей суспільства, оскільки без цього не можна забезпечити монополією високі прибутки. Панування монополій створює перепони для вільного міжгалузевого переливу капіталу. І хоч українським законодавством визначено державні органи, які відповідають за розвиток економіки, окремих галузей і регіонів та, на жаль, у багатьох випадках ці органи практично самоусунулися від вирішення проблем конкуренції; має місце підміна загальних інтересів особистими інтересами бюрократичного апарату, приватизація державної влади тінювими структурами. Звісно, економічна (в тому числі конкурентна) політика, орієнтована на розвиток, не може бути зведена до звичайних, традиційних моделей ринкової рівноваги, рекомендацій макроекономічної стабілізації. Щоб вирватися на нову хвилю економічного піднесення, потрібні імпульси на зразок тих, які демонструють Китай, Південна Корея і деякі європейські країни, що намагаються сконцентрувати ресурси на певних напрямках, спираючись не стільки на ринкову самоорганізацію, скільки на стратегічне планування, інститути розвитку, промислової політики, нарощування наукових досліджень у перспективних напрямках (табл. 1, 2).

Беззаперечним є висновок, що влада науки і технологій в ХХ столітті стає одним із найважливіших важелів впливу в

Таблиця 1. Формування інтелектуального капіталу (вибірково)

Показники	Країни							
	Україна	Швейцарія	США	Німеччина	Японія	Канада	Норвегія	Російська Федерація
Якість шкіл управління	3,14	6,0	5,4	4,8	4,3	5,8	5,0	3,6
Доступність послуг дослідження і навчання персоналу	3,8	6,4	5,6	6,0	5,5	5,5	5,4	4,0
Використання професійного менеджменту	3,3	6,0	5,5	5,7	5,5	6,2	6,1	3,7
Доступність венчурного капіталу	2,1	3,7	4,0	3,0	2,9	3,6	4,4	2,3
Доступність останніх технологій	4,6	6,7	6,3	6,2	6,3	6,3	6,6	4,1
Складність процесу виробництва	3,5	6,4	5,6	6,3	6,5	5,4	5,7	3,1
Здатність здійснювати інформаційну діяльність	3,4	5,8	5,2	5,7	5,8	4,1	4,5	3,5
Співробітництво університетів і підприємств у НДДКР	3,6	5,8	5,7	5,2	5,1	5,2	4,8	3,5
Співвідношення виданих патентів на винахід на 1 мільйон населення	0,3	211,6	339,4	150,6	352,9	143,1	81,4	1,9

Джерело: [23].

Таблиця 2. Показники глобального інноваційного індексу в контексті розвитку інтелектуального капіталу (вибірково)

Показники	Країни					
	Україна	Швейцарія	Данія	США	Канада	Російська Федерація
Глобальний інноваційний індекс	35,0	63,8	56,9	56,6	56,3	35,9
Валові витрати на НДДКР	17,1	59,4	55,0	57,6	37,5	20,8
Доступ до інформаційних технологій	45,0	85,0	83,4	71,1	75,1	55,9
НДВКР, що фінансуються підприємствами	35,4	82,2	72,1	79,3	55,9	33,6

Джерело: [23].

майбутньому. Країни підштовхує до модернізації такий потужний імператив, як необхідність постійно підтримувати високу конкурентоспроможність на світовому ринку в умовах постійного оновлення пропонованої продукції. Саме прогрес у сфері освіти і науки дозволив, наприклад, Тайваню стати другим у світі виробником інформаційних і комунікаційних технологій [24]. Проте важко погодитися з економістами, які вважають за норму той факт, що «економічний розвиток уже вийшов далеко за межі ринкових законів організації економіки. В бюджетах кожної країни безпосередньо зростає частка суспільних благ, які розподіляються і споживаються аж ніяк не за ринковими законами, діють абсолютно інші підйоми, посилюється особливо стрімко в рамках стратегії подолання кризи вплив держави» [25], оскільки саме ігнорування об'єктивних економічних законів в діях уряду, програмно – цілових заходів, які б забезпечували адресність, функціональну обґрунтованість, дозованість, комплексне використання інструментів регулювання, приводить економіку країни до кризового стану. Не можна передбачити перспективи в реалізації поточних заходів, якщо діяти навмання, покладаючись на «колесо фортуни», не враховувати дію об'єктивних економічних законів (закону конкуренції, вартості, попиту і пропозиції, грошового обігу тощо). Основні принципи економічної свободи дістають вираження у відповідному індексі. Його рівень в Україні за 1999–2010 роки у сфері бізнесу знизився з 55,0 до 38,7; інвестиційної свободи – з 50,0 до 20,0; свободи від корупції – з 30,0 до 25,0. Відповідно до прийнятої градації – це пригнічений стан [26]. У таких умовах і результати виконання реформ у сферах соціальної підтримки, армії і флоту,

національних проектів, електроенергетики, медицини, ЖКГ, пенсійної, органів виконавчої влади, судової, податкової не можуть бути високими, хоч вогонь реалізації деяких з них частково зажеврив.

Висновки

Для мобілізації країни до конструктивних дій, у тому числі і у вирішенні питання підвищення ефективності конкурентної політики, необхідна довіра суб'єктів господарювання до представників політичної і юридичної влади, яка має використовуватися ними в інтересах всього суспільства.

Список використаних джерел

1. The Global Competitiveness Report 2010–2011. – World Economic Forum Geneva. Switzerland 2010. – Режим доступу: [www3.weforum.org/docs/WEF – Global Competitiveness Report – 2010 – 11. PDF](http://www3.weforum.org/docs/WEF_GlobalCompetitivenessReport_2010_11.PDF).
2. Филюк Г. Адвокатування конкуренції як складова конкурентної політики / Вісник Антимонопольного комітету України №1 (40), 2011. – С. 38.
3. Скиценко В.Д. Оздоровлення фінансово-кредитної системи в Україні – шлях до стабільного розвитку економіки // «Формування ринкових відносин в Україні», №12 (127) 2011. – С. 61–68.
4. «Урядовий кур'єр», 29 грудня 2011 р., №244. – С. 12.
5. Розраховано за: Статистичний щорічник за 2009 р. за ред. О.Г. Осауленка. Державне підприємство «Інформаційно-політичне агентство». 2010. – С. 84, 151.
6. Narula R., Bellak C. EU. Enlargement and Consequences for FDI Assisted Industrial Development // Transnational Corporation. 2009. V.

18. №2. – Р. 69–90. Альтерглобализм и антиглобалистские движения в современном мире. М., ИНИОН РАН, 2006. – С. 80, 106, 140.
7. «Конкуренція» №4 (39) 2010. – С. 9–13.
8. Портер М. Международная конкуренция. – М., 1994.
9. Global Competitiveness Report 2011–2012 // World Economic Forum. – Geneva, 2011. – 544 p. Режим доступа до журн.: <http://www3>.
10. Вісник Антимонопольного комітету України №1 (40), 2011. – С. 28–33; «Конкуренція» №4 (39) 2010. – С. 13.
11. Предборський В.А. Інституційні особливості корупційних процесів в Україні // Формування ринкових відносин в Україні. 2011/12. – С. 16–21.
12. «Конкуренція» №4 (39) 2010. – С. 9–13.
13. «Економіка України», 1993/7. – С. 70.
14. Розраховано за: Статистичний щорічник за 2009 р. за ред. О.Г. Осауленка. – С. 25, 30.
15. Дж. Камерон Р. Краткая экономическая история мира от палеолита до наших дней. – М., 2001. – С. 376; Межит Єсенбаєв. Ключові аспекти, тенденції Антимонопольного регулювання на сучасному етапі // «Конкуренція. Вісник Антимонопольного Комітету України». – №4 (39) 2010. – С. 21–23.
16. Розраховано за: Статистичний щорічник за 2009 р. за ред. О.Г. Осауленка. – С. 84, 140.
17. Marchik D.M., Slaughter M.J. Global F.D I Policy. Correcting a Protectionist Drift. Relations». CSR, 34, June 2008. – Р. 5–6.
18. Розраховано за: Статистичний щорічник за 2009 р. за ред. О.Г. Осауленка. – С. 94, 95, 153, 175, 302.
19. Розраховано за: Статистичний щорічник за 2009 р. за ред. О.Г. Осауленка. – С. 148, 150, 273.
20. «Урядовий кур'єр», 21 січня 2012 р., №12. – С. 5.
21. Marcher D.M., Slaughter M.J. Global FDI Policy. Correcting a Protectionist Drift. «Council on Foreign Relations». CSR, 34, June 2008. – Р. 5–6.
22. Розраховано за: Статистичний щорічник за 2009 рік за ред. О.Г. Осауленка. – С. 270.
23. The Global Innovation index 2011 // INSEAD. – 2011. – 359 p. Режим доступу до журналу: <http://www.globalinnovationindex.org/die/main/fallreport/Index.html>.
24. Ларин А. Тайванская модернизация на фоне Российской и Китайской // «МЭ и МО», 2011/12. – С. 83.
25. Лібанова Є.М. Лібералізм та модернізація (за матеріалами «круглого столу») // «Економіка України», 2011/8. – С. 4–25.
26. Єфименко Т. Інституційне регулювання економічного розвитку // Економіка України, 2011 №1. – С. 16–26.

Л.О. КОКОВСЬКИЙ,

к.г.н., Київський національний університет ім. Т. Шевченка

Сучасні тенденції та актуальні проблеми зовнішньоторговельної безпеки України

У статті проаналізовано основні показники зовнішньоторговельної безпеки України, їх динаміку, визначені загрози та проблеми забезпечення безпеки держави. Для оцінки стану зовнішньоторговельної безпеки використовуються порогові значення та їх співставлення із фактичними показниками.

Ключові слова: зовнішньоторговельна безпека, зовнішня торгівля, зовнішні загрози, критерії, показники, порогові значення.

В статье проанализированы основные показатели внешнеэкономической безопасности Украины, их динамика, определены угрозы и проблемы обеспечения безопасности страны. Для оценки состояния внешнеэкономической безопасности используются пороговые значения и их сопоставление с фактическими показателями.

Ключевые слова: внешнеторговая безопасность, внешняя торговля, внешние угрозы, критерии, показатели, пороговые значения.

The article is dedicated to analyze of main indicators of foreign trade safety of Ukraine, its dynamics, identify threats and problems of state safety. To assess the foreign

trade safety used thresholds and their comparison with actual values.

Keywords: foreign trade safety, foreign trade, foreign threats, criteria, indicators, thresholds.

Постановка проблеми. Зовнішня торгівля є важливою умовою розвитку економіки країни в умовах глобалізації світового господарства. Аналіз стану зовнішньоторговельної безпеки країни дозволяє визначити перспективи та загрози розвитку зовнішньої торгівлі. Для України це питання є надзвичайно важливим в силу її високої відкритості економіки, експортоорієнтованості промисловості, аграрного сектору та імпортоорієнтованості внутрішніх споживачів. Дослідження формування структури експорту країни визначає конкурентоспроможність її продукції на зовнішніх ринках, спеціалізацію її економіки у глобальному середовищі, географічному розподілі праці. Зовнішня торгівля України динамічно розвивається і змінює свою структуру впродовж всієї історії незалежності, тому дослідження тенденцій зовнішньоторговельної безпеки та виявлення основних загроз і проблем розвитку залишається перманентним завданням дослідників сьогодення.